

МІЖНАРОДНИЙ КОМПОНЕНТ УНОРМУВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО ІНСТИТУТІВ

Lotyuk O. S The international component of the formation of the legal status of civil society and its institutions

The article is devoted to the theory and practice of defining fundamental principles and standards of the organization and functioning of civil society and its institutions in international treaties of Ukraine and other international instruments. Analyzes the international component of the law and ways of development of civil society as a voluntary community of socially oriented national and international NGO. We investigated the prospects for the implementation of the values of civil society in the context of the Association Agreement between Ukraine and the EU. Identified prospects of implementation of international standards development and the functioning of civil society in the current legislation, in particular with regard to the initiated constitutional reform in 2015.

Key words: civil society, the institution of civil society, non-governmental public organization (NGO), international standards development and the functioning of civil society, constitutional reform.

Лотюк Ольга Степанівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права юридичного факультету Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

Пізнання всіх явищ конституційно-правового буття, а саме конституційних статусів, режимів, процедур і процесів, убачається надважливим завданням сучасної юридичної науки в Україні. Результати відповідних досліджень дозволяють сформуванню концепції, теорії та доктрини, які в свою чергу сприяють розвитку вітчизняного конституціоналізму, утвердженню прав і свобод людини, демократії та верховенства права, налагодженню партнерства держави і громадянського суспільства.

Разом із тим теоретико-методологічне обґрунтування конституційних явищ і процесів, а так само їх наукові коментарі не є самоціллю юридичної науки. Очевидно, що юридична практика є джерелом і кінцевим продуктом правотворчої та правозахисної діяльності суб'єктів конституційних правовідносин. При цьому всі найкращі здобутки правової думки, як правило, продовжуються спочатку в чинному законодавстві, а потім і в практиці його реалізації. Зазначене твердження повною мірою стосується й

конституційних основ громадянсько-го суспільства, а також конституційних процесів його утвердження, розвитку та функціонування.

Громадянське суспільство, його розвиток і функціонування залишаються предметом регулювання не лише національного, а й наднаціонального, міжнародного правового регулювання. Тому умовно в системі джерел конституційного права, які визначають і унормовують принципи розвитку та функціонування громадянського суспільства, можна виділити міжнародний і національний компоненти.

Така умовність пояснюється тим, що, з одного боку, міжнародні договори, згодуюна обов'язковість яких надано Верховною Радою України, відповідно до ч. 1 ст. 9 Основного Закону є частиною національного законодавства України [9], хоча з формально-юридичної точки зору це й не надає їм абсолютного пріоритету в системі чинного законодавства, а з іншого – міжнародні договори не вичерпують всієї багатоманітності інструментарію міжнародної спільноти, через який визначаються стандарти утвердження та захисту прав і свобод людини, утвердження демократії та верховенства права.

Масив відповідних міжнародних документів у цій сфері є доволі значним і вимагає своєї структуризації та правової характеристики. На нашу думку, застосовуючи критерій сутності (походження) та змісту (предмета правового регулювання), слід виділяти принаймні три види міжнародних документів, які визначають загальні принципи і стандарти у сфері

розвитку та функціонування громадянського суспільства. По-перше, це міжнародні договори; по-друге – так звані «міжнародні стандарти» щодо громадянського суспільства та його інститутів; по-третє – відповідні рішення Європейського суду з прав людини, які стосуються прав людини на участь в громадських організаціях й інших інститутах громадянського суспільства. Не виключено існування й інших видів міжнародних документів у цій сфері.

Виключно важливу роль для розвитку і функціонування громадянського суспільства та його інститутів в Україні відіграють насамперед міжнародні договори й угоди. Після Революції гідності 2014 р. сподівання українців на дієву європейську інтеграцію отримали своє документальне підтвердження. Як відомо, 16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [24], який став важливим дороговказом для зовнішньої політики України. На сьогодні завершується процес ратифікації цієї Угоди національними парламентами держав-учасниць ЄС.

На наш погляд, основоположні принципи і цінності розвитку та функціонування громадянського суспільства закріплені насамперед у міжнародних договорах України відповідного змісту. Йдеться насамперед про глобальні (універсальні), регіональні та локальні міжнародні договори, які Україна укладає з іншими суб'єктами міжнародного права щодо встановлення норм і принципів, які регулюють правовідносини [15,

с. 15], а також щодо взаємних прав і обов'язків у сфері забезпечення прав і свобод людини й розвитку громадянського суспільства та його інститутів.

Таким чином, міжнародні правозахисні договори є важливими джерелами розвитку громадянського суспільства в Україні. До них можна віднести Загальну декларацію прав людини 1948 р. [4], Європейську конвенцію про захист прав і основних свобод людини 1950 р. [5], Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. [13], Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. [14], Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 1966 р. [12], Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок 1979 р. [8] та ін.

Наведені та інші універсальні міжнародні правозахисні договори закріпили основоположні права та свободи людини, які й є предметом утвердження та захисту громадянського суспільства, а також унормовують право людини на участь в управлінні своєю державою. Так, ст. 21 Загальної декларації прав людини 1948 р. у частині першій встановлює: «Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю державою безпосередньо чи через посередництво вільно обраних представників» [4]. Подібні за змістом норми містяться в Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., інших універсальних міжнародних правозахисних договорах України. Це основоположне право людини також закріплено в частині першій ст. 38 і Конституції України [9].

Системне тлумачення права людини на безпосередню чи опосередковану участь в управлінні своєю державою та державними справами дозволяє зробити різноманітні інтерпретації: від закріплення партиципаторної демократії до унормування права людей формувати інститути громадянського суспільства, які дозволяють реально впливати на органи державної влади та їх посадових осіб. Усі подібні інтерпретації мають право на існування.

Разом із тим зміст права людини на участь в управлінні своєю державою передбачає й обов'язок держави щодо створення гарантій реалізації цього права, зокрема й у колективних формах – через NGO та інші інститути громадянського суспільства. Цю позицію підтверджує й частина перша ст. 11 Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., яка встановлює право людини на свободу об'єднання з іншими, включаючи право на створення профспілок для захисту своїх законних прав і інтересів [6].

Таке системне тлумачення універсальних міжнародних договорів у сфері прав людини дозволяє передбачити в цілому сприятливу позицію міжнародної спільноти щодо розвитку та функціонування міжнародних організацій. Проте безпосереднього визначення громадянського суспільства ми не зустрінемо, оскільки на час розроблення і підписання цих договорів після II світової війни ідеї та ідеали громадянського суспільства ще не набули теперішньої актуальності.

Дещо відмінною є ситуація з регіональними міжнародними договорами.

Згадані успіхи України на міжнародній арені, пов'язані з укладенням Угоди про асоціацію з ЄС у 2014 р., зумовлюють необхідність дієвої гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу і є важливою передумовою інтеграції України до європейських співтовариств.

Як відомо, широке залучення участі громадськості до врядування в ЄС закладено в його правоустановчих документах. Громадянське суспільство та його інститути в ЄС не обмежуються консультацією та участю, а є активним суб'єктом формування та реалізації політики Євросоюзу. Так, у пункті 4 ст. 11 Договору про функціонування ЄС визначено правові основи Європейської громадянської ініціативи. Реалізація цієї громадської ініціативи передбачає, що громадяни, наділені правом голосу, не менше ніж 1 млн. осіб і не менше ніж в одній третині держав-учасниць ЄС можуть зобов'язати Європейську Комісію почати розроблення законодавчої ініціативи на вимогу інтересів громадськості. Після вивчення практичного аспекту такої ініціативи з боку Європейської Комісії та підтримки її не менш ніж 300 тис. громадян не менше ніж у трьох державах-учасницях ЄС, Європейській громадській ініціативі надається не більше року для збирання 1 млн. підписів громадян ЄС. Після цього Європейській Комісії відводиться чотири місяці часу для реалізації відповідної ініціативи по суті.

Доктринальні підходи Лісабонської угоди усфері Європейської громадської ініціативи й інших форм широкого залучення громадянського

суспільства та його інститутів до врядування в ЄС отримали свою деталізацію в таких документах, як «Біла книга з реформування Комісії» (2001 р.), Повідомлення Європейської Комісії «Інтерактивні розробки політики» (2001 р.), «План дій щодо поліпшення спілкування в Європі» (2005 р.), «Зелена книга у справі Європейської громадської ініціативи» (2009-2010 рр.) та ін. [25, с. 24-26].

Підписання 2014 року Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стало не лише потужним кроком щодо входження України до публічноправового, економічного та гуманітарного просту Європейського Союзу, а й серйозною заявкою на поділення нашою державою основоположних цінностей цього наднаціонального союзу. Адже відповідно до ст. 2 Консолідованої версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (Лісабонська угода), який набув чинності 2009 року, найважливішими цінностями ЄС визнаються повага людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включаючи повагу до прав національних меншин. Зазначені цінності є спільними для всіх держав-учасниць Євросоюзу, що сприяють розвиткові суспільств, де поважають плюралізм, недискримінацію, толерантність, правосуддя, солідарність і рівність прав чоловіка та жінки [7, с. 13].

Очевидно, що повага до наведених в установчих документах Європейського Союзу цінностей передбачає наявність функціонального громадянського суспільства,

потенційно спроможного утверджувати й захищати відповідні цивілізаційні цінності. Це означає, що Україна на своєму шляху до асоціації з Європейським Союзом також зобов'язана сприяти розвитку громадянського суспільства, сформованого на загальноєвропейських принципах і цінностях. Тому Україна під час анонсованих конституційних реформ, започаткованих 2015 року, може й мусить імплементувати відповідні положення про громадянське суспільство в тексті Основного Закону, подібно тому, як це свого часу зробили Болгарія, Польща, Румунія та ін. [1, с. 12].

Свого часу О. Пушкіна відзначала, що міжнародна правозахисна діяльність відбувається не лише на рівні визначення змісту прав людини, але й на рівні функціонування конкретних механізмів, які дозволяють приводити дії національних органів влади відповідно до рішень, що приймаються уповноваженими міжнародними організаціями [21, с. 28]. Також заслуговує на увагу точка зору І. Куровської, яка пише про те, що адаптація та гармонізація законодавства України із законодавством ЄС, будучи виключно важливим завданням для нашої держави, можлива лише на основі «тісної співпраці та взаємодії законодавчої та виконавчої влади у процесі підготовки та впровадження нормативно-правових актів України» [10, с. 15]. Таким чином, засадничі принципи й ідеали розвитку громадянського суспільства, закріплені в міжнародних договорах, отримують своє продовження у відповідній правотворчій і правозастосовній практиці

кожної держави-підписанта відповідної міжнародної угоди.

Як відомо, статтями 469-470 глави 28 «Участь у програмах і агентствах Європейського Союзу» Програми заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого, на 2014-2017 роки також передбачено «сприяння Платформі громадянського суспільства щодо започаткування роботи та проведення засідань Платформи громадянського суспільства» [18].

На нашу думку, реалізація цієї статті Програми заходів передбачає: 1) подальшу інституціоналізацію та консолідацію громадянського суспільства; 2) формування органів консолідованого громадянського суспільства – наприклад, всеукраїнської громадської ради (платформи), того ж повноцінного Громадського телебачення тощо; 3) формування дієвих механізмів забезпечення партнерства громадянського суспільства з державою та бізнесом. Цьому, зокрема, може сприяти прийняття Закону України «Про публічні консультації», який би уніфікував розрізнені форми участі інститутів громадянського суспільства в органах законодавчої, виконавчої та судової влади.

Наявність міжнародних договорів, які визначають основи розвитку громадянського суспільства в умовах демократії, є важливим, але не вичерпним міжнародним компонентом, який розкриває сутність і зміст досліджуваного явища. Виключно важливу роль у детермінації категорії

«громадянське суспільство» та наповнення її реальним змістом відіграють так звані «міжнародні стандарти» щодо розвитку і функціонування громадянського суспільства та його інститутів.

Згадані стандарти з'являються в Європі напр. ХХ – на поч. ХХІ ст. На нашу думку, серед множини причин, які передували появі відповідних міжнародних документів, можна виділити низку так званих «оксамитових революцій» кінця 80 – поч. 90-х років минулого століття, які призвели до падіння комуністичних режимів в Естонії, Латвії, Литві, Болгарії, Польщі, Румунії, Чехословаччині та Угорщині, а пізніше й до розпаду СРСР.

Найважливішим гаслом цих революцій стало запровадження політичного й економічного плюралізму суспільного та державного устрою, толерантності щодо мов, національностей і віросповідань та демонтаж політичної монополії комуністичних партій. Водночас формування плюралістичного громадянського суспільства в пострадянських і постсоціалістичних республіках Європи потребувало певних ціннісних орієнтирів. Невдовзі такі орієнтири почали втілюватися в рекомендаційних документах (рішеннях, рекомендаціях, модельних кодексах і модельних законах та ін.) Ради Європи та її органів, а після заснування ЄС – і в документах Євросоюзу.

Одним із перших загальновідомих міжнародних документів, який визначив тогочасні прогресивні ідеї та ідеали розвитку громадянського суспільства в демократичній країні,

став Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ від 29 червня 1990 р. [3]. У пунктах 3, 4 і 5 розділу I цього важливого міжнародного документа визначено, що високі договірні сторони вбачають, що правова держава – це не просто формальна законність, що забезпечує регулярність і послідовність процедур досягнення демократичного правопорядку, але ще й справедливість, заснована на визнанні й повному сприйнятті найвищої цінності людини, яка досягається і гарантується структурами, що створюють якнайкращі умови для виявлення особистості [3].

На наш погляд, важливість Документа Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ полягає в тому, що його положення вперше окреслили основні міжнародні стандарти у сфері розвитку та функціонування громадянського суспільства. Це, по-перше, відданість громадянського суспільства та його інститутів загальним цивілізаційним цінностям верховенства права, демократії та правової держави; по-друге, правозахисний характер діяльності громадянського суспільства та його інститутів; по-третє, інституціоналізація громадянського суспільства через утворення профспілок й інших профільних NGO; по-четверте, підтримка державою правозахисної та іншої легітимної діяльності громадянського суспільства та його інститутів; по-п'яте, консолідація інститутів громадянського суспільства всередині держави та їх інтеграція з міжнародними організаціями, що відображає принцип свободи асоціацій

і мирних зібрань, унормований пізніше в Паризькій хартії для нової Європи 1990 р. [17].

Відзначимо дієвість стандартів, закріплених у Документі Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ. Більшість із них отримали свій розвиток у національному законодавстві держав-підписантів. Що ж до інтеграції інститутів громадянського суспільства з міжнародними організаціями, то кількість останніх зростала після II світової війни фактично в геометричній прогресії. Так, довідкові видання наводять такі статистичні дані Союзу міжнародних асоціацій: на початку 50-х років XX ст. нараховувалося близько 800 міжнародних NGO, 1972 р. – близько 2, 5 тис., до кінця 90-х років XX ст. їх кількість досягла 10 000, 1994 р. було зареєстровано 16 142 міжнародних неурядових організацій [16, с. 2-3].

До того ж авторитет таких міжнародних NGO, як Нагляд за правами людини (Human Rights Watch), Міжнародна неурядова організація «Дім свободи» (Freedom House), Міжнародна амністія (Amnesty International), Група захисту прав меншин (Minority Rights Group), а також NGO у сфері гуманітарної та культурної співпраці «British Council», «Institut Français», «Polski Instytut Sztuki Filmowej» й інших є доволі значним для інститутів громадянського суспільства в Україні та інших країнах молодій демократії. Як приклад можна відзначити важливість для таких країн їх місця в рейтингу «Перехідні держави» (Nations in Transit), який формується організацією «Дім свободи» (Freedom House) [20, с. 6].

На сьогодні все більшого авторитету набувають і регіональні недержавні міжнародні організації. Наприклад, це TERRA (Towards Ekological and Regional Alliances) – організація, що об'єднує NGO в Південно-Східній Азії, які борються за призупинення руйнування екології в регіоні, що здійснюється під егідою «розвитку» відповідних територій [23, с. 124-125].

Серед міжнародних документів, які визначають стандарти розвитку та функціонування громадянського суспільства, чільне місце займають ті, які визначають особливості правового статусу NGO. Адже громадянське суспільство в розвинених демократичних державах – це насамперед консолідована спільнота профільних соціально орієнтованих NGO. Діяльність останніх буде ефективною за умови відповідності їх організації та функціонування чинним на сьогодні міжнародним стандартам.

Відповідь на питання про міжнародні стандарти утворення та функціонування інститутів громадянського суспільства дають передусім Європейська конвенція про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій ETS No 124, прийнята Радою Європи у Страсбурзі 24 квітня 1986 року [5], але донині ще не ратифікована Україною, та Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі, прийняті учасниками багатосторонньої зустрічі, організованої Радою Європи 5 липня 2002 року.

Стаття 1 Європейської конвенції про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій

ETS No 124 окреслює коло асоціацій, благодійних закладів, фондів, некомерційних корпорацій, товариств та ін. некомерційних організацій. Вони мають відповідати таким конвенційним вимогам: а) мати некомерційну мету міжнародної громадської діяльності; б) засновуватися для реалізації норм міжнародного права стороною-учасницею Конвенції; с) здійснювати свою діяльність не менш ніж у двох державах; d) мати свій зареєстрований офіс на території однієї держави-учасниці Конвенції та центральний орган управління й контролю на території цієї ж держави чи іншої держави-учасниці Конвенції [3].

Отже, далеко не всі неурядові та некомерційні організації, що займаються міжнародною діяльністю, можуть отримати статус міжнародних NGO, а лише ті з них, що діють відповідно до вимог Європейської конвенції про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій ETS No 124. Зазначене, на нашу думку, зумовлює необхідність ратифікації Україною цієї Конвенції. Адже на сьогодні в Україні діє значна кількість потужних і авторитетних міжнародних NGO, чий статус фактично залишається поза межею дії міжнародних договорів України.

Міжнародні стандарти діяльності інститутів громадянського суспільства також отримали свій розвиток у XXI ст. Повідомлення Європейської Комісії щодо розвитку культури консультацій та діалогу «Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій Комісії з зацікавленими сторонами» (COM (2002)704) від 11 грудня 2002 р. [19], що визначає

засади «широких консультацій», які є основою функціонування ЄС, хоча й не можуть вважатися альтернативою діяльності Європейського Парламенту чи Європейської Комісії, а так само альтернативою форм безпосередньої демократії, визначених у конституціях держав-учасниць ЄС. Водночас широкі консультації із зацікавленими сторонами відповідають таким основним принципам управління в ЄС: а) участь; б) відкритість; в) підзвітність; г) ефективність; г) узгодженість.

Також слід згадати про Рекомендацію Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № CM/REC (2007) 14, прийняту 10 жовтня 2007 року. Аналіз цього документа дозволяє стверджувати про його підсумковий і, одночасно, прогностичний характер. З одного боку, в Рекомендації констатуються здобутки недержавних організацій у «розвитку та здійснення демократії та прав людини, зокрема за рахунок сприяння просвітництву суспільства, участі в громадському житті та забезпеченні прозорості та підзвітності державної влади», а також їх «безцінний вклад, внесений NGO в досягнення цілей і принципів Статуту ООН і Статуту Ради Європи», а з іншого – Рекомендація встановлює мінімальні стандарти розвитку та функціонування NGO на майбутнє. Адже держави-учасниці цього рамкового міжнародного документа беруть на себе зобов'язання щодо перекладу та поширення серед NGO і громадськості в цілому, а також парламентаріїв, відповідних органів державної влади

й освітніх установ та в підготовці державних службовців відповідної Рекомендації та Роз'яснювального меморандуму [22].

Гене́за міжнародних стандартів щодо недержавних громадських організацій (NGO) й інших інститутів громадянського суспільства, зокрема в частині багатоманітності організаційних форм їх буття та заохочення національної й міжнародної інтеграції, продовжує ідеї відкритого суспільства, обґрунтовані свого часу К. Поппером. Адже запорукою усталеного успішного функціонування відкритого суспільства, за вченим, є правопорядок, закладений у конституціях і міжнародноправових документах. При цьому дослідник правової спадщини означеного вченого О. Макаренков робить висновок, що відповідні норми забезпечують відкритість суспільства в тому разі, якщо їм «відповідає діяльність органів публічної влади, громадян та їх об'єднань, територіальних громад та їхніх об'єднань, засобів масової інформації та міжнародних організацій» [11, с. 14].

Отже, можна зробити висновок, що сучасні міжнародні стандарти громадянського суспільства отожднюють його насамперед з NGO та їх асоціаціями й об'єднаннями, що задовольняють інтереси їх членів і всього суспільства в цілому, та лише як виняток – з окремими громадянами. Можна припустити, що як самостійні елементи громадянського суспільства розглядаються відомі громадські діячі, правозахисники чи дисиденти. Щодо останніх, то їх роль є особливо важливою для держав, де

громадянське суспільство вважається «шкідливою ідеєю» (КНДР) чи перебуває на стадії свого становлення (КНР, Куба). До того ж цілі та завдання «організованого громадянського суспільства», за Кодексом, набувають політичного характеру та спрямовані на реальну трансформацію відносин між громадянським суспільством і державою із супідрядних на партнерські.

Очевидно, що проаналізовані вище міжнародні документи не вичерпують системи документів, які визначають основні стандарти розвитку і функціонування громадянського суспільства та його інститутів, а також принципи їх взаємодії з державою. До таких міжнародних документів, окрім проаналізованих вище Європейської конвенції про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій ETS No 124, прийнятої Радою Європи у Страсбурзі 24 квітня 1986 року, Фундаментальних принципів щодо статусу неурядових організацій в Європі, прийнятих учасниками багатосторонньої зустрічі, організованої Радою Європи 5 липня 2002 року, Повідомлення Європейської Комісії щодо розвитку культури консультацій та діалогу «Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій Комісії з зацікавленими сторонами» COM (2002) 704 від 11 грудня 2002 р., Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі № CM/REC (2007), слід також віднести Резолюцію Ради ООН з прав людини «Простір громадянського суспільства: створення та підтримка

безпечних і сприятливих умов на законодавчому рівні та на практиці» від 23 вересня 2013 р., Керівні принципи щодо підтримки ЄС громадянського суспільства у країнах «розширення ЄС» (2014-2020) та ін. Дослідження впливу цих документів на розвиток і функціонування громадянського суспільства в Україні має стати предметом самостійних правових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Гоша І. О. Конституційно-правове забезпечення гармонізації законодавства України із законодавством ЄС: проблеми теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право / І. О. Гоша. – К., 2013. – 20 с.
2. Джерела конституційного права України : монографія / відп. ред. акад. Ю. С. Шемшученко і О. І. Ющик. – К. : Наукова думка, 2010. – 711 с.
3. Документ Копенгагенського совещания Конференции по человеческому измерению СБСЕ от 29 июня 1990 г. // Международные акты о правах человека : сборник документов. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – с. 653-664.
4. Загальна декларація прав людини: прийнята та проголошена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року № 217 А (III) // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
5. Європейська конвенція про визнання правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій (ETS No. 124). [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp? NT= 124&-](http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=124&-) Назва з екрана.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року: ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР разом з першим протоколом та протоколами № 2, 4, 7 та 11 // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263.
7. Конституційний процес в Україні та світовий досвід : монографія / [Шемшученко Ю. С., Батанов О. В., Крусян А. Р. та ін.] ; наук. ред. Ю. С. Шемшученко, від. ред. Н. М. Пархоменко. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2014. – 262 с.
8. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок від 18 грудня 1979 року: ратифікована УРСР 24 грудня 1980 року (із застереженням) // Международные акты о правах человека : сборник документов. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – с. 266-280.
9. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Куровська І. А. Розв'язання проблем гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу як передумова інтеграції України до Європейських Співтовариств : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 – міжнародне право / І. А. Куровська. – К., 2007. – 18 с.
11. Макаренков О. Л. Державно-правові ідеї в концепції відкритого суспільства Карла Поппера : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / О. Л. Макаренков. – К., 2001. – 249 с.
12. Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації від 7 березня 1966 року: ратифікована Президією Верховної Ради Української РСР 21 січня 1969 року // Международные акты о правах человека : сборник документов. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – С. 138-148.
13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року: ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 грудня 1973 року № 2148-VIII (з двома факультативними протоколами) // Международные

акты о правах человека : сборник документов. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – С. 53-76.

14. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року: ратифікований Указом Президії Верховної Ради УРСР від 19 грудня 1973 року № 2148-VIII // Международные акты о правах человека :сборник документов. – М.: НОРМА-ИНФРА-М, 1998. – С. 44-52.

15. Назаренко О. А. Міжнародні договори України в системі джерел конституційного права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право / О. А. Назаренко. – К., 2006. – 206 с.

16. Неурядові організації Європейського Союзу: порівняльний аналіз громадських організацій України : інформац.-аналітичне видання. – К. : КНУ, 2002. – 97 с.

17. Паризька хартія для нової Європи від 21 листопада 1990 року [Електронний документ]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_058. – назва з екрана.

18. План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони на 2014-2017 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 вересня 2014 р. № 847-р // Офіційний вісник України. – 2014. – № 77. – Ст. 2197.

19. Повідомлення Європейської комісії щодо розвитку культури консультацій та діалогу «Загальні принципи та мінімальні стандарти консультацій Комісії з зацікавленими сторонами» (СОМ (2002)704) від 11

грудня 2002 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ec.europa.eu/civil_society/consultation_standards/index_en.htm. – Назва з екрану.

20. Правові умови розвитку громадянського суспільства в Україні. Що потрібно зробити? / [М. В. Лациба, А. О. Красносільська та ін.]. – К.: Агентство «Україна», 2011. – 132 с.

21. Пушкіна О. В. Конституційний механізм забезпечення прав людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики / О. В. Пушкіна : автореф. дис. ... док. юрид. наук : 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.– Х., 2008. – 48 с.

22. Рекомендація Ради Європи СМ/Рес (2007)14 щодо правового статусу неурядових організацій в Європі, прийнята на Комітетом міністрів на 1006 засіданні Заступників міністрів від 10 жовтня 2007 р. [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/0/23578> – назва з екрана.

23. Свифт Р. Демократія : монограф / Р. Свифт ; пер. с англ. А Захарова. – М. : Книжный Клуб Книголек, 2014. – С. 208 с.

24. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони на 2014-2017 роки від 27 червня 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Том 1. – Ст. 2125.

25. Федонюк С. Правові основи демократії участі в Європейському Союзі / С. Федонюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 26. – С. 23-29.

Лотюк О. С. Міжнародний компонент унормування правового статусу громадянського суспільства та його інститутів

Статтю присвячено проблемам теорії та практики унормування основоположних принципів і стандартів організації та функціонування громадянського суспільства та його інститутів у міжнародних договорах України й інших міжнародних документах. Аналізується міжнародний компонент визначення правосуб'єктності та шляхів розвитку громадянського суспільства як добровільної спільноти соціально орієнтованих національних і міжнаціональних NGO. Досліджуються перспективи імплементації цінностей громадянського суспільства в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Розглянуто перспективи запровадження міжнародних стандартів розвитку та функціонування громадянського суспільства в чинне конституційне законодавство, зокрема з огляду на започатковану 2015 року конституційну реформу.

Ключові слова: громадянське суспільство, інститут громадянського суспільства, недержавні громадські організації (NGO), міжнародні стандарти розвитку та функціонування громадянського суспільства, конституційна реформа.

Лотюк О. С. Международный компонент унормирования правового статуса гражданского общества и его институтов

Статья посвящена проблемам теории и практики урегулирования основоположных принципов и стандартов организации и функционирования гражданского общества и его институтов в международных договорах Украины и других международных документах. Анализируется международный компонент правосубъектности и путей развития гражданского общества как добровольного сообщества социально ориентированных национальных и межнациональных NGO. Исследуются перспективы имплементации ценностей гражданского общества в контексте Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС. Выявляются перспективы внедрения международных стандартов развития и функционирования гражданского общества в действующее законодательство, в частности с учетом начатой в 2015 году конституционной реформы.

Ключевые слова: гражданское общество, институт гражданского общества, негосударственная общественная организация (NGO), международные стандарты развития и функционирования гражданского общества, конституционная реформа.

Стаття надійшла до друку 15 вересня 2015 р.